

A Nemzeti Erőforrás Minisztérium Oktatási Államtitkárságának nevében őszinte tisztelettel köszöntöm a Cigány Tudományos és Művészeti Társaság XXI. Nemzetközi Konferenciájának valamennyi résztvevőjét. Arra kaptam felkérést, hogy a mai napon „Esélyteremtés az oktatásban és a roma kisebbségi nevelés-oktatás jelenlegi helyzete” címmel tartsak előadást.

A Nemzeti Erőforrás Minisztérium elkötelezett abban, hogy a hátrányos helyzetű, illetve halmozottan hátrányos helyzetű, valamint a roma tanulók iskolai sikerességének érdekében olyan az egyenlő bánásmód elvén alapuló, az esélyegyenlőséget biztosító pedagógiai és támogató programok működjenek az oktatás minden szintjén, amelyek segítik a diákok tanórai felkészülését, csökkentik a szegénységből vagy egyéb okokból eredő hátrányaikat, és elősegítik tehetségük kibontakozását.

Szándékaink szerint mindezen programok együttes hatása végigkíséri a tanulók előmenetelét az óvodától egészen az érettségi, a szakma vagy a felsőfokú diploma megszerzéséig.

Engedjék meg, hogy két olyan programot mutassak be Önöknek, amelyekben a hátrányos helyzetű, halmozottan hátrányos helyzetű és a roma tanulók vehetnek részt.

Az egyik ilyen nagy hatású programunk a több pillérből álló Arany János Program, amelynek egyik pillére a Hátrányos Helyzetű Tanulók Arany János Tehetséggondozó Programja.

E Program célja az, hogy a tehetséges, hátrányos helyzetű diákok számára támogatást nyújtson, mivel az esélyteremtés és tehetséggondozás nélkül a halmozottan hátrányos helyzetű társadalmi rétegek tagjai vélhetően nem jutnának el a felsőoktatási intézményekbe. Éppen ezért a program nagy hangsúlyt helyez a tehetségsegítésre, a tanulók képességeinek sokoldalú és differenciált fejlesztésére.

A célok megvalósítása 5 éves – a középiskola előkészítő, 9. évfolyamán kezdődő és 13. évfolyamán befejeződő – képzésben történik. A diákok a középiskolában a 9. évfolyamon külön osztályt képeznek, a magasabb évfolyamokon pedig iskolatársaikkal integráltan, az iskola pedagógiai programja, helyi tanterve szerint tanulhatnak. A programban minden diák egyben kollégista is.

A Programot 2000-ben indította el a Kormány 13 középiskola és 352 tanuló részvételével. Ez a szám a következő években megvalósult felmenő rendszerű bevezetés, továbbá a beiskolázás egész országra történt kiterjesztésének köszönhetően 3000 tanulóra nőtt, 11 közös igazgatású középiskola és kollégium, 12 középiskola és 13 önálló igazgatású kollégium vesz részt a

programban.

A Program keretében az alábbi tevékenységek folynak:

- * Az 5 éven át tartó fejlesztés, tehetséggondozás biztosítja a résztvevők a felsőoktatási intézményekben való továbbtanulásra való előkészítést.
- * Az önismeret, kommunikáció, tanulásmódszertan segíti a tanulók személyiségfejlesztését.
- * A tanulóknak lehetőségük nyílik angol nyelvből „C” típusú középfokú nyelvvizsga letételére, informatikából ECDL bizonyítvány megszerzésére, valamint a gépjárművezetői engedély megszerzésére is.
- * Az Arany János Tehetséggondozó Program művészeti és sporttalálkozói, szaktáborai segítik a tanulók sokoldalú személyiségfejlődését, tehetségük kibontakozását.

A Program eredményei: a végzettek felvételi aránya átlagosan 80% körül mozog.

A Program második pillérét a Halmozottan Hátrányos Helyzetű Tanulók Arany János Kollégiumi Programja adja.

Ennek a Programnak az a célja, hogy a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók a középiskolai kollégiumok által alkalmazható eszközrendszer segítségével eredményesen tanulhassanak nappali tagozatos, érettségít adó középiskolai osztályokban, ennek eredményeképpen pedig minél nagyobb arányban folytathassák iskolai pályafutásukat a felsőoktatásban.

A Programban jelenleg 12 fenntartó, 890 diák vesz részt.

A Program keretében a kollégiumi program kiegészül egy középiskolai tanulmányokra felkészítő, elsősorban a kulcskompetenciák fejlesztését felvállaló - előkészítő kilencedik évfolyammal, amelyet valamelyik, a kollégiummal együttműködő középiskola szervez meg. Emellett a programban részt vehetnek a nyelvi előkészítő évfolyamon vagy két tanítási nyelvű oktatásban a 9. évfolyamon tanuló tanulók is.

A Programban részt vevő középiskolai kollégiumok azért vállalnak többletfeladatokat, hogy az érintett tanulókat szakközépiskolába vagy gimnáziumba beiskolázzák, és a program keretében nappali tagozatos osztályokban érettségi bizonyítványhoz segítsék őket, közösen készített karriertervvel támogassák az érettségi utáni továbbtanulást valamely felsőoktatási intézménybe, illetve a sikeres belépést a munka világába.

Az Arany János Program harmadik pillérét a Halmozottan Hátrányos Helyzetű Tanulók Arany János Kollégiumi - Szakiskolai Programja adja.

Ennek a Programnak az célja, hogy esélyt teremtsen a piacképes szakma megszerzésére azoknak a halmozottan hátrányos helyzetű fiataloknak, akik a Programban való részvétel nélkül nagy valószínűséggel nem jutnának el a szakképesítés megszerzéséig. További célja, hogy a célcsoport számára szakiskolai tanulmányaikhoz a kollégium keretei között inkluzív pedagógiai környezetet biztosítson, gondoskodjon a szociális hátrányok kompenzálásáról, valamint hatékonyan támogassa a lemorzsolódás csökkenését, illetve a célcsoport tagjainak szakmához jutását.

Jelenleg 7 fenntartó jogosult a Program lebonyolítására, amelyben a 2011/2012. tanévben 634 diák vesz részt. Az Arany János Kollégiumi-Szakiskolai Program kiemelt céljai között szerepel a szakiskolákban általános problémaként megjelenő lemorzsolódási ráta csökkentése. A lemorzsolódási arány a programban jóval az országos átlag alatt van, négy év alatt 13%, éves szinten 3%. Igen jelentős eredmény ez.

A Program a tanulóknak az esélyteremtés és a minőségi oktatás által a versenyképes szakmához való hozzájutás lehetőségét adja. A tanulók számára elérhető célok tűnnek fel, aminek hozományaként reális és megvalósítható jövőkép tűnik elő. A legfrissebb kutatási eredmények szerint az országban 113.000 halmozottan hátrányos gyermek él.

Bár az Arany János Programok intézményei a halmozott hátrányokkal küzdő tanulók teljes körét nem képesek elérni, összességében véve mégis elmondható, hogy a gyerekekkel való munka minősége és módja, az országos lefedettség, a programban megjelenő pedagógiai eszköztár és a célcsoportra való koncentrálttság révén modellértékű programról van szó.

A másik jelentős esélyteremtő program az Útravaló Ösztöndíjprogram, amellyel a Kormány biztosítani kívánja a lehetőséget a mélyszegénységben élő, tartós munkanélküli, gazdaságilag versenyképtelen társadalmi réteg gyermekei, a halmozottan hátrányos helyzetű és a hátrányos helyzetű tanulók számára az oktatási rendszeren keresztül a társadalmi és gazdasági életben való sikeres integrációra.

Az Ösztöndíjprogram átfogó célja a hátrányos helyzetű tanulók esélyegyenlőségének elősegítése, a fiatalok továbbtanulásának, szakma, érettségi és diploma szerzési esélyeinek javítása, a számukra elérhető ösztöndíjrendszer megújítása, valamint a természettudományos érdeklődésű tanulók tehetséggondozása. Mindannyian tudjuk, hogy a középfokú oktatási intézményekbe történő zökkenőmentes, sikeres továbbtanulás nagy áldozatokat, elsősorban anyagi természetű kiadásokat követel meg az érintett családoktól. A rossz szociális kondíciókkal bíró, mélyszegénységben élő roma és nem-roma családokra egyaránt óriási terheket ró gyermekeik iskolázatása, a továbbtanulás finanszírozása.

Éppen ezért a Kormány a hátrányos helyzetű, kiemelten roma tanulók tanulási és továbbtanulási esélyeinek növelése érdekében – az Útravaló Ösztöndíjprogram, valamint a Magyarországi Cigányokért Közalapítvány által finanszírozott programok áttekintésével – 2011. II. félévétől az Útravaló Ösztöndíjprogram esélyegyenlőségi ösztöndíjait is magába foglaló, új, két pillérből álló programot indított útjára ÚTRAVALÓ - MACIKA PROGRAM néven.

A Program egyik pillérét az Útravaló Ösztöndíjprogram felülvizsgált és célzottabbá tett esélyegyenlőségi alprogramjai képezik. Ezek az „Út a középiskolába”, „Út az érettségihez” és „Út a szakmához” alprogramok

A Program másik pillére az „ISKOLA-HÁLÓ”, amely innovatív új elemként, a hátrányos helyzetű, kiemelten roma tanulók integrált iskolai felzárkózását segítő iskolai és iskolához kapcsolódó modell értékű programok támogatását, illetve az ilyen típusú jó gyakorlatok

összegyűjtését, tapasztalataik elemzését és rendszerbe illesztését célozza.

Az Útravaló Ösztöndíjprogram tehetséggondozó alprogramot is tartalmaz az esélyegyenlőségi ösztöndíjak mellett, amelynek célja a természettudományok, a műszaki tudományok és a matematika területe iránt kiemelt érdeklődést mutató legalább 10. évfolyamos középiskolai, szakiskolai tanulók tehetséggondozása. Az alprogram a tehetségek szakszerű támogatását vállaló közoktatási intézményekben dolgozó pedagógusok és a tehetséget mutató diákok együttműködésére épít.

Az Ösztöndíjprogram keretében a tanulót egy mentori feladatokat ellátó tanár segíti tanulmányaiban és a pályaválasztásban. Az alprogram során mind a mentor, mind a tanuló ösztöndíjban részesül.

Miért volt szükség az Ösztöndíjprogram átalakítására?

A Kormány 2010. decemberi döntése nyomán megtörtént az Útravaló Ösztöndíjprogramról szóló 152/2005 (VIII. 2) Kormány rendelet felülvizsgálata, amelynek révén világossá vált, hogy az esélyegyenlőségi alprogramokat új feltételek mentén szükséges átalakítani oly módon, hogy azok a halmozottan hátrányos helyzetű, és kiemelten a roma tanulókat minél szélesebb körben ériék el.

A Magyar Kormány és az Országos Roma Önkormányzat által megkötött Keret-megállapodásban előírányozott célok elérése érdekében a roma tanulók programban való érvényesülésének biztosítása mellett szükségessé vált a programban mérhetővé tenni, hogy az milyen arányban éri el a hátrányos helyzetű roma tanulókat.

A tehetséggondozó alprogram tekintetében pedig annak működtetése során felmerült kérdések, illetve a lebonyolítás eddigi tapasztalatai indokoltá tették az alprogram megvalósításával kapcsolatos koncepció egyes elemeinek újragondolását, annak érdekében, hogy az alprogram tehetséggondozó jellege még inkább előtérbe kerüljön.

A tehetséggondozást és a felzárkózást segítő programok szétválasztásra kerültek az egyes miniszterek, valamint a Miniszterelnökséget vezető államtitkár feladat- és hatásköréről szóló Kormányrendeletnek megfelelő felelősségi körök figyelembevételével. E szerint az esélyegyenlőségi alprogramok működtetése a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium feladata, a tehetséggondozó alprogram működtetése pedig a NEFMI feladata a továbbiakban. Az idő rövidsége miatt az esélyegyenlőségi ösztöndíjak esetében a leglényegesebb módosítások közül most csak kettőt emelnék ki:

* tekintettel arra, hogy a legalacsonyabb továbbtanulási eséllyel rendelkező tanulók körében a roma származású tanulók aránya nagyon magas, a Kormány és az ORÖ között létrejött keret-megállapodásra is tekintettel, az ÚTRAVALÓ-MACIKA esélyegyenlőségi ösztöndíjak esetében az új belépők között legalább fele arányban roma tanulókat kell támogatni.

* Az esélyegyenlőségi programokban dolgozó mentorok ösztöndíjának a korábbi 5 ezer Ft-ról egységesen 7 ezer forintra történő emelése.

A 2011. évre vonatkozó pályázati felhívások szeptemberben meghirdetésre kerültek mind az esélyegyenlőségi, mind a tehetséggondozó alprogramra vonatkozóan.

És most térjünk át a roma kisebbségi óvodai nevelés és iskolai oktatás aktuális helyzetére.

Amint az Önök előtt is bizonyára ismeretes, a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartájának a hazai romák által beszélt romani és beás nyelvekre történő kiterjesztése 2008-ban megtörtént.

Ezzel összefüggésben megállapíthatjuk, hogy az oktatás területén tett vállalások összhangban vannak a nemzeti és etnikai kisebbségi neveléssel, oktatással kapcsolatos jogszabályi előírásokkal. A roma kisebbségnek – hasonlóan a többi kisebbséghez – joga van az általuk beszélt nyelven történő nevelést, illetve a romani és beás nyelvek oktatását kezdeményezni. Legalább nyolc azonos kisebbséghez tartozó szülő kezdeményezésére a kisebbségi óvodai nevelést, illetve iskolai oktatást köteles megszervezni az intézményfenntartó.

A roma kisebbség jelentős része magyar nyelvű, többségük nem beszéli egyik romák által beszélt nyelvet sem. Erre a sajátos helyzetre való tekintettel a kisebbségi nevelést, oktatást szabályozó dokumentumok lehetővé teszik a magyar nyelvű roma kulturális nevelést és a magyar nyelvű roma kisebbségi oktatást is, valamint a romani vagy beás nyelven történő nevelést és e nyelvek oktatását is. Öröndetes tény, hogy a nyelvet oktató intézmények száma, ha lassan is, de az utóbbi években folyamatosan bővül.

A Nemzeti Erőforrás Minisztérium mindent megtesz annak érdekében, hogy a roma kisebbségi óvodai neveléshez, iskolai oktatáshoz szükséges szakmai feltételek rendelkezésre álljanak.

A Nemzeti, etnikai kisebbség óvodai nevelésének és iskolai oktatásának irányelvét tartalmazó miniszteri rendelet legutóbbi módosítása során az Országos Önkormányzat egyetértésével magyarul és romani illetve beás nyelven kiadásra kerültek a két nyelv részletes fejlesztési követelményei, feladatai. Az iskolák e dokumentum alapján készíthetik el, illetve módosítják pedagógiai programjukat.

A romák által beszélt nyelvek oktatásának is egyik legfontosabb feltétele a megfelelően

felkészült pedagógusok biztosítása. A jelenleg hatályos jogszabályi előírások szerint a nyelveket az adott szintnek megfelelő pedagógus végzettséggel és az adott nyelvekből nyelvvizsgával rendelkező pedagógusok oktathatják. Gondot okoz, hogy kevés a nyelvet oktatni tudó pedagógus, ezért fontos feladat a romani és beás nyelveket oktató pedagógusok képzésének megteremtése, bővítése. Romológiai képzés több felsőoktatási intézményben is folyik, s lehetőség van a romani és beás nyelvtanári szakok indítására is.

A tárca nyilvános pályázatok útján támogatja a roma kisebbségi nevelésben, oktatásban résztvevő pedagógusok továbbképzését, valamint a romani és beás nyelvek és a roma népismeret oktatását segítő kutatások megvalósítását.

Nagy kihívást jelentett mindannyiunk számára az oktatáshoz szükséges tananyagok biztosítása. Uniós pénzügyi források bevonásával lehetőség nyílt roma oktatási programcsomagok fejlesztésére is, amely magába foglalja a tankönyvek mellett oktatási segédletek, digitális tananyagok, pedagógus-továbbképzések, kerettantervek kidolgozását is.

Az első pályázati fordulóban az Országos Önkormányzat és a Gandhi Közalapítványi Gimnázium és Kollégium konzorciuma nyert el támogatást a feladatra. A fejlesztés eredményeképpen elkészültek az általános iskolák 1-3. évfolyamán tanulók számára mind a romani, mind a beás nyelv tanulásához szükséges nyelvkönyvek, illetve a népismereti oktatáshoz használható tankönyv. Hamarosan várható a további pályázati forduló, amelyben a további évfolyamok számára készülők tankönyvek elkészítésére lesz majd lehetőség.

Ezzel párhuzamosan – a NAT-tal kapcsolatos munkálatokkal összefüggésben – zajlik a már említett, a kisebbségi nevelés-oktatás irányelveit, illetve a nyelv és népismereti oktatás részletes követelményeit tartalmazó miniszteri rendelet módosítása is. Az OFI koordinálásával folyó szakmai munka a roma kisebbségi óvodai nevelést, iskolai oktatást is érinti. Szeptember hónapban volt ez ügyben az első szakmai egyeztetés Pécsen.

Az érintett szakemberek mellett nagyban számítunk az Országos Roma Önkormányzat szakembereire is. Hiszen olyan fontos szakmai kérdések eldöntésében kell állást foglalni, mint hogy a romani és beás nyelvek, illetve a népismeret oktatására fordítható heti óraszám milyen módon változzon, maradjon-e fenn továbbra is a lehetőség a tömbösített nyelvoktatásra, miképpen alakuljanak a népismeretet csak magyar nyelven tanító pedagógusok képesítési követelményei.

Nem egyszerű kérdések ezek, komoly szakmai megfontolást és a roma kisebbségi nevelésben-oktatásban résztvevő szakemberek, az ORÖ, az OFI és természetesen a minisztérium folyamatos együttgondolkodását, szakmai párbeszédét igényli. Úgy gondolom, hogy valamennyi, a romákat érintő területen igen fontos a folyamatos párbeszéd, véleménycsere, amelynek ez a konferencia is egy fontos színhelye. Figyelmüket megköszönve további jó tanácskozást, eredményes együttgondolkodást kívánok.

(Bicskei Edit a NEFMI Oktatási Államtitkárságának vezető főtanácsosa)